

Lainata vai eikö lainata? Uusien sanojen hankinnan hankaluus

Säännöllisin väliajoin joku tuohtuu kieleemme tungettelevista anglismeista. Nehän ovat kieleemme sopeutettuina tai sellaisinaan otettuja englanninkielisiä sanoja (*bootsit*) tai fraaseja (*no problem*), jotka monien mielestä olisi syytä kitkeä pois kuten lupiinit ja kurturuusut, mokomat vieraslajit. Ovathan suomalaiset onnistuneet välttämään niin *telefoonit* kuin *kompuuteritkin* ja keksineet niille hienot äidinkieliset vastineet!

Nopeasti vihoittelijaa muistutetaan siitä, että iät ja ajat aineksia on lainattu kielestä toiseen. Omasta kielestämme on puuttunut sanoja monesti silloin, kun on törmätty uusiin asioihin tai ilmiöihin. Kaikista ilmauksista ei enää edes tule mieleen, ettei niiden alkuperä ole suomi. Miten tulisimme toimeen ilman kahvia, kouluja tai kulttuuria? Eikä soimattavana pitäisi ole pelkästään englannin. Jo ennen sitä muut kielet olivat raivanneet tiensä Suomeen. Meillä on lukuisia vanhoja balttilaisia (esim. *meri*), germaanisista (esim. *kaunis*) ja slaavilaisia (esim. *ikkuna*) lainoja.

Sitä paitsi vielä tänä päivänäkin latina kummitelee vahvasti lääkäreiden laatimissa lausunnoissa: ”*Mitraaliläppä* normaalirakenteinen, ei *prolapsia*.” Ikäihmiset kohtaavat näitä asiakirjoja usein mutta eivät kenties ole selvillä oman tilanteensa laadusta. Onneksi Googlesta termit löytyvät. Jos osaa etsiä! Myös kulttuurin syvyyskäsitteitä luodattaessa turvaututaan muualta tulleisiin ”sivistyssanoihin”: ”Runollinen kieli saa seurakseen ankan pelkistetyn *visuaalisen* toteutuksen, joka korostaa *arktisen tragedian klaustrofobista* ulottuvuutta.”

Lisäksi voidaan väittää, että olemme tottuneet siihen, että joidenkin tuotteiden (*smoothiet*), ravintoloiden (*Sea Horse*) tai firmojen (*Fintraffic Oy*) nimet eivät ole suomea. Ne eivät juuri aiheuta kummastusta. Sen sijaan muut keskellä tekstiä jököttävä vieraslähtöiset sanat eivät piittaa vähäisessäkään määrin, tiedämmekö niiden merkityksen

Milloin liika on sitten liikaa? Vuonna 2013 toimittaja Heikki Aittokoski varoitteli verkkosivullaan: ”Mun *eimi* on vaan *pointata ulos*, että *pitkässä juoksussa* anglismit tekee suomelle pikku palan *dämitsiä* (kursivointi tämän jutun kirjoittajan).” Toisaalta on sanottu, että yhteiset englantilaislähtöiset sanat helpottavat eri kielten opiskelua. Taasko meillä on käsissämme kaksiteräinen miekka?

Osa lainatuista sanoista on sijoitettu tekstiin sellaisenaan: ”Hän on *nobody* eikä kiinnostusta ketään kuin korkeintaan jonkun tyttärenä.” Englannin taito on siis itsestäänselvyys? Kaikissa ikä- ja koulutusryhmissä oletus ei pidä ollenkaan paikkaansa. Saksa oli vielä 1960-luvulla mieluisin vieras kieli. Nykynuorten arkeen englanti on sujahtanut vaivatta. Prepositio *in* ’sisässä’ tarkoittaakin ’mukana, messissä’: ”Vaikka on kuinka *inessä* jossakin porukassa, niin jokainen kokee samanlaista ulkopuolisuutta ja toivoo henkilökohtaisia suhteita.”

Lainatut sanat ovat saattaneet jäädä hyvin lähelle alkuperäistä kirjoitusasuaan. Suomen sanojen alussa on yleensä yksi konsonantti, joten erilaisuus pistää tekstistä silmään: ”Aile sa-noo, että saamelainen nainen ei ikinä anna perheensä kulkea rikkinäisissä vaatteissa, koska se

triggeröi vanhan, syrjinnästä johtuvan trauman.” Englannin verbi *trigger* ’laukaista, käynnistää’ ei ehkä ole kovin tuttu? Toki muutamassa vanhassakin lainassa kaksi alkukirjainta ovat pitäneet sitkeästi puoliaan: on traumoja, traktoreita ja trumpetteja.

Vieraat konsonantit, kuten *c*, kertovat siitä, että sana on lainattu melko hiljattain. Silti vaikkapa *pitchaus* ’tuotteen, palvelun tai liikeidean pääkohtien tiivis esitleminen’ on tiettyissä yhteyksissä sangen suosittu: ”Kuinka *pitchaan* omat vahvuuteni kolmessa minuutissa?” Samoin verbi *cast* ’valita näyttelijät rooliin’ on varmaan alan ihmisten perussanasto: ”Esitykseen ei ole *castattu* yhtään miestä.” Ne, jotka tuntevan *cast*-verbin vain merkityksessä ’heittää’, voivat hetken ihmetellä osien jakamisen tapaa.

Sanan ääntäminen voi vaikuttaa suomalais-tuneen sanan ulkoiseen olemukseen. Golfissa käytetyn avausmailan (*driver*) kirjoitusasuksi on vakiintunut *draiveri*. Sanan tarkoittaessa jonkinlaista menestyksen ajuria, sitä edistävää tekijää, se kirjoitetaan samalla tavalla: ”Applen hr-käytännöt eivät kaada yritystä, koska menestyksen *draiverit* ovat muutoin vahvat.”

Joissain tapauksissa sanat mukautuvat ”mainiosti” suomalaiseseen systeemiin? *Boomer(i)*, toisen maailmansodan jälkeen syntyneistä, suuriin ikäluokkiin kuuluvista käytetty nimitys, on jopa joutunut kiinnostavan jatkokäsittelyn alaiseksi: ”Voiko *boomerimpaa* tapaa hokutella nuorisolaisia keksiä?”

Useinhan sanan lainaaminen tuo mukanaan myös palasen lähtökulttuuria. Ainakin aiemmin osa suomalaisista pysytteli coctailkutsuilla vanhojen tuttujensa kanssa lähes koko illan. Erityisesti USA:ssa ”kokkareilla” käyttäytymisen perusohje on kuitenkin sekoittuminen (*mingle*), siirtyminen ryhmästä toiseen. Arvostaakohan raportoija oikeansuuntaiseksi tunnistamaansa käyttäytymistä, kun kiinnittää siihen huomionsa: ”Tanskalaisministerit *minglasivat* vellovassa välijoukossa.”?

Täydellisimmin kieleemme sovittautuu fraaseja, jotka käännetään kokonaan suomeksi. Joskus niiden esiintymisen lempiympäristöt ovat vieraita ja liittyvät nimenomaan nuorten kokemusmaailmaan. Kaiketi toivotaan, että lukijat ovat joko tutustuneet alkuperäiseen englantilaiseen sanontaan tai sujuvasti päättelivät merkityksen tekstiyhteydestä. Ilmauksen *a monkey on one’s back* käänös ’apina selässä’ on sentään jollain tapaa havainnollinen. Taatusti on ongelmallista, jos taakkana on vilkas eläin: ”Jotain on tehtävä myös silloin, kun joukkueella on *apina selässä*.”

Toisinaan sanontojen sisältö ei hevin hahmotu. Vaikka hetimiten älyääkin, ettei kirjaimellinen tulkinta ole mahdollinen, jonkin verran pähkäilyyn menee aikaa: ”Varsinaiset kuvauksetkaan eivät olleet *pala kakkua*.” Englannin fraasi *a piece of cake* kuvaa jonkin asian tekemisen helppoutta.

Mikäli alkuperäisellä ilmauksella on monia merkityksiä, useimmiten ympäröivä teksti auttaa poimimaan niistä sopivimman. *A lame duck* ’rampa ankka’ voi olla poliittisesti toimintakyvytön henkilö tai päätöksiä tekevien ryhmä, vaurioitunut laiva tai firma, joka ei tule toimeen ilman taloudellista apua. Tavallisimmin suomessa kyse on ensimmäisestä vaihtoehdosta: ”Myös Tampereen kaupunginvaltuusto on *rampa ankka*, sillä sen viimeinen vallassaolovuosi tulee olemaan vaikea.”

Anglismi – hyvä vai paha? Siinäpä pulmaa kerrakseen! Pakko tunnustaa: syyllistyn itsekin silloin tällöin anglismien käyttöön. Tuotan lausehvirviötä kuten ”Tuo suunnitelma oikeesti *makes sense*” tai ”Tuo nimi kyllä *ringaa belliä* (*rings a bell*).” Suomalaiset vastineet ’käy järkeen’ ja ’kuulostaa tutulta’ tuntuvat kömpelöiltä ja vanhahtavilta, muka. *Shame on me!* (Häpeä ylleni!)

Pirkko Muikku-Werner

Kielenkäytön tutkija
Itä-Suomen yliopisto